

ЧОВЈЕК

Сасвим случајно Томо ми је показао, послије је признао како је то одавно желио учинити и пробудити мој истраживачки нерв, омањег, погрбљеног старца, како посве искривљен сједи на клупи у хладу на обали мора.

Застали смо и проматрали га неколико тренутака.

– Он ти је био велика звјерка, велика, велика – проговори Томо и крене.

Слиједио сам га, не особито заинтересиран за изречено. Сусретао сам многе важне особе, које се углавном нису ничега важног сјећале или су им се изненада разбуђена сјећања увелико разликовала од изнимног обиља информација о њима.

Слутио сам како би и сада с тим погрбљеним човјеком било исто или барем слично.

Сјели смо на прву слободну клупу у ријетком, слабом хладу, отворили конзерве пива и полагаано пили.

Послије двије, три минуте тихо упитам Тому, који се загледао у валове, одлутао је, помислим.

– И што је било с тим човјеком?

Томо се наслони на клупу, отпије дуги гутљај.

– Уистину, о њему се мало зна, више се нагађало, претпостављало, замишљало, ако баш хоћеш.

О имену једино никада није било двојби. Виктор Муцник, рођен је у касним двадесетим годинама прошлога стољећа, ево, овдје горе, иза бријега, у обичној, скромној кући у вишечланој породици, отац му је служио на разним бродовима десетљећима и једном се није вратио, говорило се како је заглавио у некој далекој луци, иако је то била од почетка чудна прича, наиме, његов отац није био кавгација, био је миран човјек, повучен, брижан, веселио се само новцу који ће донијети својима након тешке пловидбе, а мајка, она је некако успијевала бринуту о свима њима, да, било их је четворо, двије сестре и два брата, најстарија Клара пред онај рат се иселила у Америку и осим неколико кратких писама, ништа, никада није посјетила родно мјесто, друга сестра Луција страдала је у рату као припадница илегалне организације, а старији Викторов брат, Иван, негдје одмах иза великог рата, бријач по занимању, преселио се у Велику Луку, отворио салон и тамо мирно живио до донедавне смрти, без особитих контаката с овим мјестом, а Виктор, Виктор је послије рата био врло брзо запажен по бистрини и снажном карактеру, иако је од свих њих четворо био физички најслабији и у дјетињству најтиши, многи ће рећи, једва се и примјеђивао.

Томо зашути, испије пиво до краја и запали цигарету.

– Затим – нестрпљиво ћу.

– Ништа затим – узврати Томо, испухујући дуге димове – ништа особито.

– Виктор је нестao из нашега мјеста на више година, причало се, а није било разлога у то не вјеровати, како га власт школује и припрема за важне и одговорне задатке у изградњи нове државе. У међувремену му је умрла мајка, тада су га људи на спроводу видјели, након доста времена, дошао је аутобусом у једноставном, скромном црном одијелу, кратко разговарао с братом Иваном и одмах послије покопа отишао. Да, говорило се, изгледао је добро, одлучно, чврсто, увијек стиснутих усана и без много ријечи. И други пут су га видјели на суду, у оближњем мјесту, заправо, убрзо на оставинској расправи када се одрекао свога дијела и све препустио брату Ивану.

– И то је све? – разочарано ћу.

– Не, тек почиње – осмјехне се Томо.

– Да, важно је рећи како је виђен од мјештана у низу тих младеначких година, само два пута, на спроводу и на суду. Протекло је доста времена од тих догађаја, када се Мате, најбољи локални рибар вратио из Велике Луке, наиме, нетко га је пријавио да се бави недопуштеним риболовом и сав је зачуђен, збуњен, мјештанима с прекидима причао како га је испитивао нитко други него Виктор Муцник, онај наш Виктор Муцник, окамењена лица у тамном одијелу и рекао му на крају: – *Не желим њо више чуи, Маће Јурићу* – и отпустио га натраг.

Очито је било како је сусрет Мате Јурића с Виктором Муцником силно дјеловао на рибара. Послије тог збуњујућег догађаја, многи су примијетили како се Мате промијенио, постао је силно опрезан, али и плашљив, мало је разговарао, само је ишао за својим послом и некако криомице погледавао људе. Тада се по први пута појавила прича, наговјештај могућег, тко зна што је у оном разговору Виктор Муцник рекао Мати и отпустио га некажњеног. Започеле су колати различите приче, фантастичне замисли, па све до тога да је Мате, Мате рибар, човјек, шпијун Виктора Муцника, јер тако се по неким Мате и понашао, проматрао је људе из прикрајка, с брода, на обали и кажу, памтио тихо изговорене ријечи и изразе лица.

Други су одмахивали руком и бавили се својим послом. И сам знаш, до новца је било тешко доћи, истина, неки су радили у оближњем каменолому, но било је више страдавања него зараде, други су пловили и њихове су обитељи живјеле боље, а преостали, како-тако. У тим је годинама направљена и прва амбуланта, долазио је више пута тједно и лијечник, а затим и једном тједно зубар. Отворене су и двије трговине, а рибарница је радила одлично.

Људи су осјећали напредак, школа је обновљена, прва четири разреда, послије су дјеца ишла у Гребен, мјесто, удаљено мање од три километра.

– Што је било с Матом рибаром?

– Ах, с њим. Хм. Он је неколико година послије онога разговора добио посао по словође у Великој Луци, у складишту рибарнице. Знаш, занимљиво је, Мате више никада није навратио у своје мјесто и иако је имао обитељску гробницу овдје, сахрањен је на гробљу у Великој Луци.

– Је ли се спомињала његова могућа веза с Виктором Муцником?

– Свашта се причало, нечега је сигурно било. Но, причало се једино и то гласно како је само Виктор Муцник заслужан за амбуланту, за обнову школе, за каменолом и остало.

– Што остало?

– Па знаш и сам, најбољи омладинци добивали су стипендије и одлазили у школе у Велику Луку или још даље.

– Да – настави Томо сјетно – Виктор Муцник се на свој начин бринуо о мјесту и мјештанима.

– Опрости – помало му љутито кажем – ништа особито Томо, баш ништа.

– Чекај, чекај – брзо ће Томо.

Након тих неколико година идилична мира чули смо како је Виктор Муцник одселио у главни град и ради у Министарству као врло високо позиционирани службеник, што ја знам, шеф одјела или тако нешто. И негдје након годину, двије, ево овдје, у шумици, започела је изградња виле, велике куће на кат с једноставним линијама и с наткривеним мањим базеном. Вила је била готова за неколико мјесеци, окружена зеленилом, базен напуњен водом и знаш тко се уселио, но добро, тек повремено је долазио са женом и једним дјететом, точније дјевојчицом.

– Тко?

– Виктор Муцник с обитељи.

– И?

– Виктор Муцник је био власник најљепше, најотмјеније куће, праве виле с базеном у нашем мјесту. Документи у опћини недвојбено су то потврђивали.

– У реду, добио је кредите с минималним каматама, земљиште му је даровало мјесто, а држава платила нешто, рецимо дио градње. И то је све је Томо?

– Не, рекао сам ти да је Виктор Муцник ријетко долазио, доиста ријетко, послвије, све рјеђе. Чешће је долазила његова супруга с кћери. Људи памте како би их довезао црни аутомобил и по њих дошао када су одлазиле. Осим пристојна поздрава, Муцникова супруга није на други начин комуницирала с мјештанима. Нису ишле на плажу, ријетко би шетале обалом.

И тог смо љета чули како је Виктор Муцник постао министар с великим овластима, он се бринуо за сигурност.

Његово се име редовито појављивало у новинама, чуло се често на радиопостајама, на телевизији. Увијек хваљен као бескомпромисни борац, навођен као примјер одговорне особе све док се није појавила кратка вијест како министар Виктор Муцник даје оставку на све дужности због болести и одлази у мировину.

Неколико мјесеци иза умировљења Муцник се појавио у вили, изврсно је изгледао и остао, ево, све до данас, посве сам. С њим нису дошле ни жена ни кћер, нити су икада више виђене с њим. Након тог доласка није напуштао мјесто. Људи су га најчешће виђали како сједи у хладу врта и чита новине или спава у лежаљци. Једино га је посјећивао трговац Мартин доносећи му потребно једном тједно. Новине му је редовито доносио поштар. Занимљиво је рећи како је једном пијани поштар штуцајући рекао, како осим новина ништа друго није доносио Муцнику, што му је било чудно, за толике године нити једно писмо.

Знаш, понекад се говорило како је у ствари Муцник заточен у својој вили и једино може изаћи у двориште.

Поткрај оне државе, у медијима су се знале спомињати недопуштене методе дјеловања, посебице у вријеме министра Виктора Муцника, и како је он баш због суро-

ности поступања смијењен и удаљен из сустава. Навођена су бројна имена многих страдалника па и понетко из нашега мјеста, рођаци наших мјештана, пријатељи и знанци. И нетко је израчунао како је пропорционално највише страдало људи из његова, Муцникова краја, а он је сада овдје. Након доласка нове државне власти причало се уз неке чудне осмијехе како је Виктор Муцник понудио своје услуге новом министру сигурности. Послије се доиста гласно причало како је Муцник био врло активан и онда се опет вратио у своју вилу и ево, сједи погрбљен клупи и тко зна што мисли. Је ли се сјети било кога из било којег разлога?

Морам се присјетити како су Муцнику нуђена значајна средства за обнову сјећања, за барем једну књигу мемоара, но он је све такво што одбијао. Понекад је, ријетко наступао у медијима, истину говорећи, не одричући се свога сложенога дјеловања у прошлом суставу, али ни наставка у новом окружју, не износећи готово ништа битно, тек би понешто натукнуо и загонетно се осмјехнуо. Свашта се, доиста свашта, писало и говорило о њему, невјеројатне грозоте, ужас. Он се, наиме, ми смо све то пратили јер он је био наш, потјецео је из овога мјеста, да, био је на неки начин наш, да, он се никада није оправдавао када би се у јавности сучелио с бијесним говорником који би прецизно наводио његова злодјела. Само је једном, посве мирно, Муцник одговорио: – *Знашће младићу, сваки љави љосао љочива на занавјској обучености и, доиста, све вам се своди на њо. Ја сам, наиме, слиједио обуку и циљеве своје обуке. Добро обучен човјек љошребан је сваком времену.*

Понекад би се Муцнику догодиле неугодности и овдје. Нетко би му гласно понешто добацио, већином врло ружно и огавно. Он се не би ни осврнуо, уопће није реагирао. Понекад би му нетко непознат ишарао зидове куће или ограде с порукама које су недвосмислено говориле о Муцниковим активностима, а он би уредно и стрпљиво плаћао мајсторе који су с новом бојом прекривали поруке све док то шарање није престало.

И ево га сада овдје, старог и погрбљеног с пуном главом мисли, а његова је једина брига да их никако не пусти ван.

– И што бих ја с њим, Томо?

– Не знам, можда теби за *Гласник* нешто каже, ти радиш за најважније гласило.

– Не вјерујем, а ни особно ме не занима. Једино те молим, покажи ми ту вилу.

Убрзо ми је Томо показао елегантно здање виле с наткривеним базеном и отмјеним вртом унаоколо.

Но, посве изненада, осјетио сам благи осјећај неугоде, а затим и растућу тјескобу. Одмакнули смо се, слободније сам дисао, мислећи помало узнемирено како ме је тек сасвим мало дотакнула злокобна аура Виктора Муцника.

II

За неколико дана већ ми је дојадило ово неугледно, туробно мјесто, коме ни прекрасно љетно вријеме није помогло да се барем за тренутак отргне из непрестане умртвљености.

Понекад ми се чинило како је овдје уистину било језиво живјети, но нисам се превише трудио промислити, зашто.

– Онда, што си одлучио? – тргне ме Томин глас.
– Не знам, доиста не знам. Особно ме та тема не привлачи, мада морам признати како ми се Муцник у неколико протеклих дана угнијездио у мислима.
– У реду. Хоћеш ли га посјетити у његовој кући, сутра у десет сати? Никако немој каснити, то никако.

Пробуђена радозналост проговори у мени.

– Како си успио доћи до њега и пристанка? Вјерујем како си му рекао да сам новинар.
– Свакако новинар. Искористио сам нека, за тебе неважна познанства и договорио сусрет, али уз један увјет.

– Који?

– Муцник жели ауторизирати текст прије објаве.

– Нема проблема, Томо, наравно.

И тада сам се досјетио. Тако је било све једноставно. Док сам размишљао о овом уснулом мјесту, ја сам мислио о Муцнику. Иако сам се опирао навали знатижеље, Муцник ми је кроз ових неколико дана постајао све занимљивији. Можда ипак успијем ископати понеку скривену ситницу и материјал о Муцнику изазове одређени интерес.

Поподне сам с доста грча скицирао неколико десетака питања. Она су била без праве повезнице јер нисам могао ни наслутити што ће ми Муцник одговорити.

У девет и педесет пет стајао сам испред вртних врата Муцникове виле, рекао бих, миран и опуштен, размишљајући само о једном. Ако се његови први одговори покажу посве незанимљиви, захвалити ћу му се, поздравити га и отићи. Уколико буде све у реду и он отвори помало своју ризницу сјећања, можда ово испадне на крају и мој најбољи разговор.

У девет сати, педесет и девет минута и тридесет секунди, гледао сам позорно на сат, позвонио сам.

Затим други, а убрзо и трећи пут.

Вријеме чекања испред врата наликовало је вјечности.

Изненада се врата отворе.

Онижи, врло стар човјек, погрбљен, проматрао ме је проницљивим погледом неколико секунди.

– Дobar дан, ја сам... долазим на темељу договора – изустио сам тихо.

– Знам, Виктор Муцник, добар дан, уђите – каже ми, пружајући ми руку.

Слиједио сам погрбљену фигуру, најприје кроз не баш уређен врт, прије запуштен, до виле.

Тада се Муцник окренуо.

– Не знам што очекујете од мене?

– Ништа, господине Муцник, баш ништа.

Он се тек мало насмијешо и увео ме у вилу.

– Импресивно здање, доиста – рекох му.

– Желите ли разгледати? – одговори Муцник гласно.

– Свакако.

– Видите, млади господине, прије више десетака година архитекта Мартек је направио нацрте на темељу разговора које смо давно водили, најприје оних службених, па онда и приватних и готово пријатељских.

За неколико минута прошли смо кроз приземље и први кат. Цијела вила била је састављена од низа мањих или посве малих просторија и дугих ходника, с тек нешто мало намјештаја, неколико уоквирених фотографија и готово све у полутами, иза спуштених завјеса и затворених, замрачених прозора.

Извана је вила изгледала извансеријски, отмјена и одмјерена, изнутра, нешто попут, да, попут лабиринта.

– Користим само ову собу у приземљу, ту спавам, читам, радим, ту је и мала кухиња поред, но ријетко кухам. Ја сам, млади господине, врло скроман човјек и потребно ми је врло мало. Понекад шетам, дођем до клупе на обали и тамо одсједим неко вријеме и вратим се. И тако сваки дан.

Лежај са стране, два ормара насупрот, у средини четвртасти мањи стол са четири столица и испод високих прозора велики, импресивни радни стол и кожна фотеља.

– Ах, видим гледате стол и фотељу. То је једино што је преостало из моје прошлости. То је мој први и једини радни стол с фотељом уз њега. Како сам се селио, тако су и они ишли са мном.

– Ах, не – осмјехне се по други пута Муцник – нема у столу ничега, потпуно је празан, таквог га и волим, празног. Ријетко сједнем у фотељу, ријетко, готово никада.

Започели смо разговор и завршили га касно поподне. Углавном Муцник ми ништа није рекао што већ није било опће познато. Рекао је на крају:

– Жао ми је ако сте разочарани, но, вјерујте ми, неке сам ствари, догађаје и особе морао заборавити, неке друге јер сам тако сам желио, а оне треће су се једноставно загубиле негдје без трага. Ја сам један од посљедњих из свога доба, нитко ми више не може наудити, не могу ни ја другима. Ја сам, младићу, само непотребни, сувишни реликт прошлости.

Споменуо сам му и дојам о лабиринту.

Трећи се пута стидљиво насмијао.

– У праву сте. Знате, људи цијели живот живе сваки у свом лабиринту и нитко не пронађе излаз.

Већ други дан сам завршио чланак и дао га Муцнику на ауторизацију. Са свиме се сугласио и само ме замолио нека му пошаљем број *Гласника* с објављеним материјалом.

Уредник је објавио разговор с Муцником уз неколико фотографија из архиве. Без особитих реакција јавности. Очито је било како Муцник никоме више није важан.

Након непуне двије године обавијештен сам преко одвјетничког уреда М. И. М. како ми је Муцник опоручно оставио велики радни стол и кожну фотељу.

Томо ми је већ сутрадан појаснио како је Муцник прије неколико мјесеци пронађен мртав у вили.

Лежао је у оној соби тко зна колико дуго. На столу је нађена његова, власторучно потписана опорука с потписима двојице свједока, сусједа, који су само припоменули послуже како је Муцник тада изгледао добро. Вилу је Муцник оставио мјесту, нека раде с њом што желе, намјештај оставља жупнику, а стол и фотељу мени.

Идући мјесец достављен је на моју адресу, уредно и прописно заштићен, запакирани радни стол и кожна фотеља. Уистину, добро ми је дошао.

У горњој десној ладици пронашао сам омотницу с мојим именом.

Искрено, очекивао сам тако нешто.

Поштовани млади господине!

Слободан сам био даровао Вам овај велики радни стоол и кожну фотељу. Њима сам једино и увијек вјеровао. Када би стоол могао говорио испричао би Вам моју праву и једину њовијест, а фотеља би то све потврдила, док сам ја све то скупа измијешао и ништа сам више не знам што је истина, а што је лаж. Можда Вам стоол и фотеља помоћу у Вашој каријери, вјерујте, ни Вас неће никада издати.

С поштовањем!

Виктор Муцник

У идућим сам се годинама посве посветио животу и раду Виктора Муцника, претражујући по бројним јавним и тајним архивама, разговарајући с многима, купујући информације, размјењујући их...

Након четири године објавио сам на више стотина страница књигу под насловом *Епита Муцник* о тајанственом животу Виктора Муцника, амбициозна провинцијалца, талентираног организатора, хладнокрвног егзекутора, човјека с главом у облацима и с ногама на земљи, опонента, ривала, жртве, страдалника, заборављеном имену, знајући јако добро како је права истина о томе човјеку још увијек добро скривена, готово посве непозната, а једино велики радни стол и кожна фотеља знају тко је био он уистину.